

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

schets van beleid

**voor 1973
en volgende jaren**

ARP · CHU · KVP

Deze "schets van beleid" is opgesteld door de wetenschappelijke instituten van de KVP, de ARP en de CHU, resp.:

het Centrum voor Staatskundige Vorming,
de dr. A. Kuyperstichting
de Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting.

Bij de samenstelling van deze schets is gebruik gemaakt van de afzonderlijke programs van de drie partijen en van het Gemeenschappelijk Urgentieprogram voor de periode 1971-1975. In

deze schets zijn tevens nieuwe denkbeelden en opvattingen binnen de drie partijen verwerkt. Mede op basis van deze schets is het Gemeenschappelijk manifest 1972 van ARP, CHU en KVP opgesteld.

De partijbesturen van ARP, CHU en KVP hebben deze schets — naast de nog van kracht zijnde programs — bestempeld tot handleiding voor de Kamerfracties bij het te voeren beleid in 1973 en volgende jaren.

Inhoud

	Pag.
I. Financiële Verantwoording	3
II. Algemene Zaken	4
III. Suriname en de Nederlandse Antillen	5
IV. Buitenlandse Zaken	5
V. Ontwikkelingsbeleid	6
VI. Justitie	7
VII. Binnenlandse Zaken	8
VIII. Onderwijs en Wetenschappen	9
IX. Defensie	10
X. Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	11
XI. Verkeer en Waterstaat	12
XII. Economische Zaken	13
XIII. Landbouw en Visserij	15
XIV. Sociale Zaken	15
XV. Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	17
XVI. Volksgezondheid en Milieuhygiëne	18

november 1972

I. Financiële verantwoording

1. Dit program wordt geschreven terwijl het bestaande nog maar voor een deel uitgevoerd is. De uitvoering ervan is ontijdig afgebroken, doordat de parlementaire basis ontviel aan het kabinet dat ons bestaande program grotendeels tot regeringsprogram had gemaakt. Dit brengt mee dat een aantal van onze programpunten, waarvan al een aanzet in het regeringsprogram gegeven is, voor wat de kosten betreft is ingebouwd in de begrotingsramingen voor de toekomstige jaren. Deze punten zal men terugvinden in dit nieuwe program. Voor andere onderdelen zullen financieringsbronnen moeten worden aangeboord.
2. Meer nog dan bij de vorige verkiezingen is het duidelijk geworden, dat de overheid, bij het aanboren van financieringsbronnen, afhankelijk is van de bereidheid in de particuliere sector, een deel van de inkomensgroei aan de collectieve voorzieningen ten goede te laten komen. Meer ook dan te voren zijn wij ervan doordrongen, dat het bij de collectieve voorzieningen niet alleen gaat om zaken van de overheid, maar ook om het terrein van de sociale verzekeringen. Meer dan ooit beseffen wij dat er een keuze gemaakt moet worden tussen collectieve voorzieningen en vrij besteedbaar inkomen. Het kan niet allemaal tegelijk.
3. Mede tegen deze achtergrond is dit program geschreven. Daarbij is gepoogd ten aanzien van nieuwe wensen, met het oog op de budgettaire situatie, soberheid te betrachten. Desondanks dient thans reeds, bij de introductie, er op gewezen te worden, dat zelfs de sober gehouden wensen in de komende regeringsperiode slechts verwerkelijkt kunnen worden, indien wij — ieder voor zich en als volksgemeenschap — de moed en de vindingsrijkheid opbrengen, ons bestaande uitgavenpatroon te her-ijken op zijn betekenis voor de zich wijzigende maatschappelijke omstandigheden. Mede via de weg van herwaardering van de gevestigde maatschappelijke orde en van het in deze maatschappelijke orde besloten uitgavenpatroon, moeten wij ruimte vrij maken voor voorzieningen, die wij voor de huidige generatie en voor de toekomstige van het hoogste gewicht achten. Daarbij staat niet minder op het spel dan de mogelijkheid om hedendaagse problemen aan te vatten, zoals de bescherming van ons levensmilieu, het inbouwen van een welzijnsdimensie in het overheidsbeleid, het recht doen aan hen die in onze hedendaagse samenleving tot de verdrukten en achterblijvers behoren. Er zullen ombuigingen in het beleid nodig zijn. Niet alleen nu, niet alleen voor deze keer, maar blijvend. Niet alleen op financieel-technische gronden, maar als uiting van een gezindheid, van de wil, om onze zich vernieuwende inzichten met betrekking tot het functioneren van onze maatschappij, in ons eigen levenspatroon en in ons staatsbestel gestalte te geven.
4. Bij dat alles speelt de inflatie ons parten. Voor wat de overheid betreft, haar kosten stijgen zelfs sneller dan die van de particuliere sector. Want de uitgaven van de overheid bestaan voor een groter deel uit salarissen — die sneller stijgen dan de prijzen, zonder een aanmerkelijke stijging van de arbeidsproductiviteit — en verder voor een groot deel uit woningen en andere bouwwerken, waarvan de kosten eveneens sterker oplopen dan het gemiddelde prijspeil. Om het voorzieningenpeil reëel gelijk te houden, moet de overheid dus meer uitgeven dan bedrijven of gezinnen, wat stijging van de belastingdruk veronderstelt. Wil men het reële voorzieningenpeil niet alleen handhaven, maar omhoog brengen, dan vraagt dat een nog sterkere verhoging van de financiële lasten die op de bevolking gelegd worden. Dit schept voor de overheid de verplichting in haar eigen apparaat de doelmatigheid voortdurend kritisch te bezien.
5. Tot hoever kan een regering daarmee gaan? Het komend jaar zal de drukstijging van belastingen en sociale premies zover gaan, dat er vrijwel geen ruimte voor reële groei van de particuliere bestedingen over zal blijven. Dat kan niet van jaar tot jaar herhaald worden. Wij zullen die drukstijging voor het komende jaar moeten accepteren, maar willen er met alle kracht naar streven dat die stijgende lijn teruggebogen wordt. Dat is al in de plannen van de huidige regering ingebouwd. De bedoeling daarvan is, de stijgingspercentages van de overheidsuitgaven elk jaar te verlagen. Wij willen daarmee doorgaan tot er een redelijk stijgingstempo is bereikt. Toch zal verhoging van de belastingdruk onvermijdelijk zijn, die echter, in combinatie met de stijging van de premies voor de sociale verzekeringen, niet zo hoog zal kunnen zijn, dat enige reële stijging van de particuliere inkomens duurzaam onmogelijk wordt. Wij denken aan een jaarlijkse verzwaring van de belastingdruk van aanvankelijk 0,5%, met de bedoeling dit percentage in de volgende jaren geleidelijk terug te buigen.
6. De drukverzwaring moet in gelijke mate bij de directe en de indirecte belastingen tot stand komen. Anders verijdert wij ons te ver van de verhoudingen in de andere landen van de Europese Gemeenschappen — ook van Engeland en Denemarken — en wordt de Nederlandse concurrentiepositie in de waagschaal gesteld. De automatische verzwaring van druk, die in de loon- en inkomstenbelasting optreedt door het enkele feit van prijsstijgingen, dient in beginsel jaarlijks te worden gecorrigeerd. Indien dit in enig jaar binnen de overige doelstellingen van het beleid niet kan worden gerealiseerd en derhalve een verzwaring van de druk der loon- en inkomstenbelasting noodzakelijk is, moet bij de keuze tussen het

niet of niet volledig doorgaan van de inflatiecorrectie en een zelfstandige verhoging van de tarieven van deze belastingen in het bijzonder worden gelet op de belangen van de lagere inkomensgroepen. Daarnaast zullen verhogingen van de omzetbelasting en de accijnzen — de laatste in Beneluxoverleg — alsmede van enige kleinere belastingen nodig zijn.

7. Verder gaan wij er van uit dat de premiedruk van de sociale verzekeringen jaarlijks met maximaal 0,75% van het nationaal inkomen zal toenemen. Ook dit percentage houdt al de taak in om het huidige stijgingstempo, dat hoger ligt, naar beneden te brengen. Daarvoor zal nauw overleg nodig zijn tussen de overheid en de organen van de sociale verzekering, te voeren op de grondslag van adviezen van de Sociaal Economische Raad, met name die inzake de programmering van de sociale verzekering op lange termijn. Ook in deze sector zal er naar gezocht moeten worden, de stijging van de kosten in de hand te houden onder meer door de eisen van doelmatigheid voortdurend in het oog te houden. Daarnaast wordt het steeds meer noodzakelijk, de maatschappelijke betekenis van onderdelen van ons stelsel van sociale zekerheid — mede in relatie tot de daaraan verbonden kosten — af te wegen tegen het belang van de uitbouw van nieuwe, dringende sociale voorzieningen elders.
8. Het bovenstaande betekent, dat de komende jaren in het teken van de matiging zullen staan. Dat zal zo zijn voor de overheid en de sociale verzekering. Matiging zal tevens gevraagd moeten worden van de particuliere sector. De

overheid kan echter niet met succes een matiging dwingend opleggen die in de samenleving geen weerklank vindt. Er zal daarom in onze samenleving overeenstemming moeten worden bereikt. Daartoe moet de overheid in overleg treden met de organisaties van het bedrijfsleven, met als doel, het eens te worden over wat het algemeen belang eist en de beperkingen die de particuliere sector daartoe in zijn bestedingen moet aanvaarden, aangaande zowel de consumptie als de investering. In dat overleg moet de overheid, voorzover het algemeen belang dat toelaat, van haar kant aandacht geven aan de wensen, die het bedrijfsleven koestert inzake delen van haar beleid, die de bedrijfsgegoten raken.

9. Mistukking van dit overleg betekent inflatie. De oorzaak van de inflatie is immers geen andere dan een strijd om de verdeling van de nationale produktie; binnen de particuliere sector onder meer tussen degenen die willen consumeren en hen die willen investeren. Wij vinden het hoog tijd worden het strijdpark om te vormen in een conferentietafel, althans voor wat de grote lijnen van de ontwikkeling aangaat. Dat moet het eerste doel van dit overleg zijn. Het tweede doel moet zijn, het overleg uitbouwen tot een sociaal-economische programmering op lange termijn, die de overheid opstelt in samenwerking met alle betrokkenen, het georganiseerde bedrijfsleven, de organen van de sociale verzekering en andere instellingen wier invloed op de sociaal-economische ontwikkeling van betekenis is. De omvang van de overheidsuitgaven en de financiering ervan moeten een plaats in die programmering vinden.

II. Algemene zaken

1. De voorbereiding, vorming en uitvoering van het overheidsbeleid als totaliteit blijken steeds minder berekend om het hoofd te bieden aan de eisen, die in de huidige samenleving aan het overheidsbestuur worden gesteld. Daarom is het dringend nodig een proces op gang te brengen tot verbetering en modernisering van het overheidshandelen, inclusief de departementale indeling. Daarbij zal de democratische inspraak tot zijn recht moeten komen, met inachtneming van de eisen die het functio-

neren van een doeltreffend overheidsapparaat stelt (zie ook VII, 1).

2. De burger heeft recht op informatie over het door de overheid gevoerde en te voeren beleid. Een wet openbaarheid van bestuur moet daarin voorzien en de uitzonderingen aangeven. Deze wet dient zo spoedig mogelijk bij het parlement te worden ingediend.

III. Suriname en de Nederlandse Antillen

1. In overleg met Suriname en de Nederlandse Antillen moet Nederland er naar streven dat deze landen op korte termijn de soevereiniteit naar volkenrecht verkrijgen.
 2. De Nederlandse bereidheid om bij te dragen aan de economische, culturele en maatschappelijke ontwikkeling van deze landen dient onverkort gehandhaafd te blijven.
-

IV. Buitenlandse zaken

Verenigde Naties

1. Bijdragen tot versterking van de Verenigde Naties, niet alleen ter wille van de vrede in de wereld, maar ook om internationale problemen zoals de bedreiging van het leefmilieu aan te vatten. Streven naar verbetering van de werkwijze van de VN en naar evenredige financiële bijdragen van de lid-staten.
2. Versterking van de vrede bewarende functie van de VN via aanvaarding door zoveel mogelijk landen van de verplichte rechtsmacht van het Internationale Hof en doelmatige recrutering, opleiding en inzet van vredesmagt.
3. Waarborging van de rechten van de mens, ook in concrete situaties, o.m. door aanstelling van een Hoge Commissaris. Steun aan de bestrijding van rassendiscriminatie en van andere schendingen van de rechten van de mens.
4. Instelling van nieuwe gezagsorganen op het gebied van het leefmilieu, de exploitatie van de zeebodem en het ruimteonderzoek.
5. Toelating tot de VN van de verdeelde landen (Duitsland, Korea en Vietnam).

Wapenbeheersing

6. Actieve inzet van Nederland — als lid van de Ontwapeningscommissie in Genève — ter beheersing en vermindering van de bewapening, met name van de middelen tot massale vernietiging. In dit kader streven naar overeenkomsten:
 - waarbij de ontwikkeling, de produktie en het gebruik van biologische en chemische wapens worden verboden;
 - ter beëindiging van de produktie van kernwapens en ter vermindering van de bestaande voorraden;
 - tot volledige stopzetting van kernproeven;
 - om bepaalde gebieden kernwapenvrij te maken of te houden (regio's, oceaانبodem, ruimte).

Oost-West-verhouding en NAVO

7. De ontspanning tussen Oost en West in het kader van de NAVO en de Europese Gemeenschappen bevorderen door een Europese Veiligheidsconferentie die zich ontwikkelt tot een orgaan voor permanent overleg, met als uiteindelijk doel een geheel Europa omvattend veiligheidssysteem dat berust op deugdelijke garanties.
8. In NAVO-verband streven naar overeenstemming tussen Oost en West over wederzijdse, evenwichtige verminderingen van strijdkrachten (MBFR).
9. Versteving van de betrekkingen tussen Oost en West op politiek, economisch en cultureel gebied.
10. Volkenrechtelijke erkenning — in bondgenootschappelijk verband — van de DDR.
11. Lid blijven van de NAVO, als onmisbaar instrument ter voorkoming van oorlog en ter bevordering van de ontspanning tussen Oost en West. Intussen blijven streven naar een Europees of mondiaal veiligheidssysteem ter vervanging van de bondgenootschappen.
12. Permanente druk op Griekenland en Portugal om te komen tot democratisering en — in het geval van Portugal — tot dekolonisatie. Voorkomen, dat wapens uit NAVO-landen worden gebruikt in koloniale conflicten.

Europese Gemeenschappen

13. Versterking van de positie van de Europese Commissie. Verbetering van de werkwijze en besluitvorming van de ministerraad. Democratisering van de Gemeenschappen door budgettaire en wetgevende bevoegdheden en rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement.
14. Politieke samenwerking in het kader van de Gemeenschapsinstellingen.

15. Bijdragen aan de totstandkoming van een economisch-monetaire unie, aan de vorming van een gemeenschappelijke politiek op regionaal, sociaal, industrieel, vervoers- en milieugebied, alsmede een harmonisatie van het fiscale en mededingingsbeleid en van het beleid inzake de arbeidsvoorwaarden.
 16. Bevorderen, dat de EG zich dienstbaar maakt aan de toenadering tussen Oost en West en aan de vermindering van de tegenstellingen tussen rijke en arme landen. Streven naar een gemeenschappelijk ontwikkelingsbeleid, gericht op verwezenlijking en verbetering van de Ontwikkelingsstrategie van de Verenigde Naties. Daartoe onder meer de afzet van produkten uit ontwikkelingslanden op de Europese markt vergemakkelijken.
 17. Samenwerking, mits in NAVO-verband, van de EG-landen op het gebied van logistiek en conventionele bewapening. Geen Westeuropese kernmacht.
- Zuidelijk Afrika en Indo-China*
18. Initiatieven ontwikkelen, onder meer in het kader van de Verenigde Naties, om de dekolonisatie van zuidelijk Afrika te bespoedigen.
 19. Humanitaire hulp voor de slachtoffers van koloniale en apartheidspolitiek; steun aan acties van organisaties gericht op het lenigen van de nood van de bevolkingen in, van het koloniale regime bevrijde, gebieden.
 20. Volkenrechtelijke erkenning van Noord-Vietnam. Krachtige bevordering van plannen voor de wederopbouw van geheel Indo-China.
- Internationaal cultureel beleid*
21. Bevordering van een actief internationaal cultureel beleid.
 22. Voorrang voor een verdergaande culturele samenwerking tussen België en Nederland, onder meer door:
 - instelling van een Nederlands-Belgische raad voor de Nederlandse taal en letteren, met een vast secretariaat;
 - verdergaande culturele integratie met het Nederlands-talige deel van België, en nauwe samenwerking op het terrein van de internationale culturele betrekkingen;
 - spoedige oprichting van een Nederlands cultureel instituut in Brussel, in samenwerking met de bevoegde Belgische autoriteiten;
 - wederzijdse erkenning van onderwijsdiploma's.
 23. Intensivering van de culturele samenwerking met Indonesië.

V. Ontwikkelingsbeleid

1. Actief bijdragen aan rechtvaardiger internationale economische structuren, onder meer via grondstoffenovereenkomsten en verruiming van voorkeursstarieven voor produkten uit ontwikkelingslanden. Een en ander vooral bevorderen in de Europese Gemeenschappen.
 2. De financiële hulp uit de algemene middelen — in overeenstemming met de Ontwikkelingsstrategie van de Verenigde Naties — opvoeren tot tenminste 0,7% van het bruto nationaal produkt tegen marktprijzen, in de vorm van feitelijke uitgaven, en vervolgens zo mogelijk verder verhogen.
 3. In beginsel dient de hulp die Nederland rechtstreeks verleent, ongebonden te zijn. Ook overigens aandacht schenken aan verdere opvoering van de "kwaliteit" van de hulp.
 4. Volmondige erkenning van de grote betekenis van het ontwikkelingswerk van particuliere organisaties zonder winst oogmerk (vooral missie en zending); verbetering en uitbreiding van het systeem van medefinanciering van dit werk door de overheid.
 5. Bijdragen aan de oplossing van het bevolkingsprobleem — maar uitsluitend als een ontwikkelingsland er om vraagt en de eigen verantwoordelijkheid van de ouders wordt gerespecteerd — door opstelling van plannen voor geboorteregeling en hulp bij de uitvoering daarvan.
 6. Actieve steun voor regeringen en bewegingen die de positie van de minstbedeelden proberen te verbeteren, in het bijzonder in Latijns Amerika.
-

VI. Justitie

Vernieuwing strafrecht

1. Een systematische heroriëntatie omtrent de strafwaardigheid van bepaalde gedragingen.
2. De strafbepalingen inzake stimulerende en verdovende middelen, voorzover deze het gebruik betreffen, op basis van wetenschappelijke inzichten herzien (zie XVI 4).
3. Meer gedragswetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken van criminaliteit; voorlichting aan het publiek over de mogelijkheden tot preventie; versterking van personele en materiële toerusting van de politie, vooral van de recherche.
4. De menswetenschappen in de rechtspraak integreren, o.a. door ook beoefenaren van die wetenschappen te doen deelnemen aan de rechtspleging.
5. De leeftijdsgrens voor de zittende magistratuur terugbrengen tot 65 jaar.
6. Tegemoetkoming in de schade aan slachtoffers van misdrijven. Verbetering van de schadevergoeding aan mensen die ten onrechte van hun vrijheid zijn beroofd.
7. Ruimere mogelijkheden scheppen tot het toepassen van andere strafsancities dan vrijheidsbeneming. De voorlopige hechtenis kortwieken. Het beleid en de wettelijke bepalingen ten aanzien van korte gevangenisstraffen daarheen leiden, dat deze met name voor hen die voor de eerste keer veroordeeld zijn, zo min mogelijk ten uitvoer worden gelegd.
8. Voorlopige invrijheidstelling voor lang gestraften mogelijk maken bij algemeen wettelijke maatregel.

Gevangeniswezen

9. Voortzetting van het beleid met betrekking tot de verbetering van de bouwkundige en materiële voorzieningen voor het gevangeniswezen en de psychopatenzorg. Inspraak van het personeel in verband met het te voeren beleid.
10. Meer ruimte voor experimenten met moderne executievormen, o.a. half open en open inrichtingen, speciale inrichtingen voor jeugdigen, opdat de gestraften straks weer aan het maatschappelijk proces kunnen deelnemen zonder dat dit leidt tot onaanvaardbare risico's voor de maatschappij.

Rechtsbijstand

11. Rechtsbijstand voor alle verdachten aan wie tijdens het voorbereidend onderzoek in strafzaken de vrijheid wordt ontnomen.
12. Aanvulling, eventueel vervanging van de bestaande voorzieningen voor het verlenen van rechtsbijstand en het integreren van het maatschappelijk-juridisch advies- en bijstandswerk in sociale dienstverleningscentra.
13. Ook aan gastarbeiders de mogelijkheid geven kosteloze rechtsbijstand te ontvangen.

Jeugdbescherming en adoptie

14. Op korte termijn een beleidsplan voor de kindbescherming opstellen, gericht op een integratie van de huidige kindbeschermingszorg in de totale jeugdwelzijnszorg en op een vervanging van de justitiële basis.
15. Afschaffing centrale adoptieraad; verkorting van de adoptieprocedure, ook voor buitenlandse pleegkinderen door terugbrenging van de wettelijk vereiste verzorgingstermijn tot één jaar. Bij beleid en uitvoering blijvende inschakeling van het particulier initiatief.

Overige beleidspunten

16. Bescherming van de burger tegen inbreuk op de privacy. Invoering van een algemene wet ter bescherming van de computerprivacy.
17. Versnelling van de civiele procedure.
18. Verlaging van de leeftijd voor meerderjarigheid tot 18 jaar.
19. Wettelijke regeling van het stakingsrecht. Daarnaast ook aandacht voor vormen van bemiddeling en overleg.
20. Verbeteringen in het arbeidsrecht; met name het ontslagrecht, opzegtermijnen en loonvorderingen bij faillissement, beperking wettelijke aansprakelijkheid van de werknemer voor fouten in dienstverband en concurrentiebeding.

Ontslagverbod voor huwende en zwangere werknemers.

VII. Binnenlandse zaken

Staatkundige vernieuwing

1. Het accent dient te vallen op wetgevende arbeid ter vernieuwing van ons staatsbestel. De bestaande wetgeving blijkt namelijk steeds vaker ontoereikend om de staatkundige en bestuurlijke processen van de hedendaagse samenleving richting en leiding te geven.
Daartoe:
 - a. bevordering van een algehele grondwetsherziening;
 - b. ingrijpende herziening van de gehele bestuurlijke organisatie (zie ook II, 1).
2. Deze vernieuwing dient zodanig tot stand te komen dat vanaf het begin een zo groot mogelijke meerderheid van het Nederlandse volk haar medebetrokkenheid tot gelding kan brengen.
3. De voorstellen over de klassieke grondrechten, gedaan in het Tweede rapport van de staatscommissie Cals-Donner, in beginsel aanvaard. In de grondwet ook de sociale grondrechten opnemen.
4. De invloed van de kiezer op de samenstelling van het kabinet vergroten en verdergaande verbroekeling in het parlement door te veel kleine partijen tegengaan. Het land indelen in een beperkt aantal kiesdistricten. Elk van deze districten levert een aantal leden voor de Tweede Kamer. Binnen de districten worden de zetels naar regels van evenredige vertegenwoordiging toegewezen.
5. De leeftijdsgrens van het passief kiesrecht wordt verlaagd tot 21 jaar.
6. Ter verkorting en vereenvoudiging van het proces van politieke beleidsvorming dient in de Eerste Kamer de behandeling van begrotingshoofdstukken en van wetsontwerpen slechts op aanvraag van een bepaald aantal leden plaats te vinden.
7. Instelling van de functie van ombudsman op rijks-, provinciaal- en gemeentelijk niveau.
8. Een algemene beroepsmogelijkheid tegen beschikkingen van de lagere overheid. Versnelling van de bestaande beroepsprocedures.
9. Subsidiëring van het werk van politieke partijen.

Bestuurlijke organisatie

10. Ingrijpende herziening van de gehele bestuurlijke organisatie:
 - gemeenten bij of krachtens de wet opnemen in gewesten waarbinnen zij als zelfstandige bestuursseenheden blijven functioneren. Hierbij ligt de primaire verantwoordelijkheid bij de centrale overheid. Voldoende en tijdige inspraak voor de gemeenten;
 - herverkaveling van taken tussen rijk, provincies en gemeenten. Zij allen dragen taken en bevoegdheden aan de gewesten over;
 - de bestuurlijke en financiële autonomie van de gewesten waarborgen. Instelling van een gewestfonds. Rechtstreekse verkiezingen van de gewestraden;
 - in het kader van de bestuurlijke organisatie ook de positie en het aantal van de provincies herzien;
 - treffen van voorzieningen, opdat het vervullen van het lidmaatschap van de gemeenteraad, niet feitelijk wordt belemmerd;
 - daadwerkelijke aandacht voor de binnengemeentelijke decentralisatie.
11. Een doelgericht en samenhangend beleid van de rijksoverheid om de leefbaarheid van onze steden te garanderen. Daartoe onder meer een onderzoek instellen of, en zo ja hoe de Financiële Verhoudingswet 1960 aangepast moet worden ten behoeve van de problematiek van de grote stad.
12. Benoeming van de Commissaris der Koningin door de Kroon na overleg met Provinciale Staten. Benoeming van de burgemeester door de Kroon na overleg met de gemeenteraad en met Gedeputeerde Staten.

Politie

13. De korpsen van rijks- en gemeentepolitie verenigen in één landelijk politie-apparaat, dat in een gedecentraliseerde organisatie onderworpen blijft aan een effectieve democratische controle. Daarbij ruimte voor gespecialiseerde eenheden. De burgemeester blijft verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde.

VIII. Onderwijs en wetenschappen

Algemeen

1. Het beleid is erop gericht, door een samenhangend geheel van voorzieningen iedereen de gelegenheid te geven, zowel binnen als buiten de school deel te nemen aan onderwijs dat bij zijn belangstelling past, zijn talenten tot optimale ontplooiing brengt en vormt tot een kritisch bewustzijn van mens en samenleving.
2. Deze opzet vereist de totstandkoming van een *nationaal plan* op lange termijn voor het gehele onderwijs en de totale vorming, waarbij inbegrepen aandacht voor de financieringsaspecten. Het is in dit verband gewenst op korte termijn de financiële consequenties per onderwijssector te berekenen. Mede op basis daarvan zal de concrete prioriteitsstelling van het hier voorgestelde beleid worden bepaald.
3. De overheid respecteert de *vrijheid van onderwijs*. Gelijkstelling de facto van openbaar en bijzonder onderwijs, mede bij stichting en exploitatie van schooladviesdiensten en andere hulpinstanties en randdiensten.
4. Gestreefd wordt naar een *onderwijsstructuur* die meer dan thans gebaseerd is op een vloeiender overgang tussen de verschillende onderwijssectoren.
 - Bevordering van de integratie van kleuter- en basisonderwijs alsmede totstandbrenging van hierop gerichte experimenten. Hierbij staat niet de leeftijd, maar de continuïteit in de ontwikkeling van de leerling centraal.
 - Bevordering ook van de samenhang en samenwerking tussen de vormen van onderwijs voor 12- tot 15-jarigen.
 - Wetenschappelijk verantwoorde experimenten met de middenschool.
 - De sterk groeiende deelname aan het onderwijs (democratisering), de idee van "leren leven levenslang" (education permanente) alsmede financiële overwegingen maken het wenselijk het afstandsonderwijs (schriftelijke cursus, cursussen via radio en tv) te bevorderen. In dit kader aandacht voor oprichting van een open universiteit.
5. De *overlegstructuur* tussen overheid en onderwijswereld dient te worden verbeterd (van distributief beleid naar participatiebeleid; nationaal onderwijsplan).
 - De overheid stelt voldoende middelen daartoe ter beschikking aan de partners in het (beleidsvoorbereidende) overleg.
 - Een zo goed mogelijke inspraak van allen, die bij het onderwijs betrokken zijn. Ter bevordering van die inspraak: aanpassing van de bestuursvorm van de verschillende onderwijsinstellingen tot en met het secundaire niveau.

6. *Toegankelijkheid van het onderwijs.*

De overheid zorgt dat in geen geval de financiële situatie, waarin de onderwijsvragende verkeert voor hem doorslaggevend reden wordt, om van deelname aan dat onderwijs af te zien. De voorlichting (bijv. via televisie inzake studie- en beroepskeuze wordt uitgebreid en verbeterd.

7. Van groot belang is een verbetering van de samenhang tussen de verschillende *opleidingen* en uitbreiding van her- en bijscholingsmogelijkheden.

Inrichting en toerusting der opleidingen dient zodanig te zijn, dat zij zich richt op een professionele taakuitoefening van de onderwijsgevende.

Hierbij wordt veel aandacht gegeven aan:

- stroomlijning van de onderwijskundige voorbereiding(en);
- evenwicht tussen vaktechnische en didactische voorbereiding;
- verbetering van de samenhang tussen de eerstegraadsopleidingen binnen het postsecundair onderwijs;
- het gradenstelsel en de problematiek van de dubbele bevoegdheid.

Sectoren

8. *Kleuter en Basisonderwijs. Buitengewoon onderwijs.*

— Bevordering van integratie van kleuter- en basisonderwijs op de wijze vermeld onder 4.

De verlaging van de leerlingenschaal in deze sector heeft prioriteit. Een eerste aanzet tot voorzieningen voor peuters.

— Speciale aandacht voor het onderwijs aan degenen die te kampen hebben met een sociale, geestelijke of lichamelijke handicap.

Vaststelling van een vergoedingsregeling voor vervoerskosten van kinderen die een school voor buitengewoon onderwijs bezoeken.

9. *Voortgezet onderwijs*

Aanvullend op hetgeen is opgemerkt over de onderwijsstructuur bovendien nog aandacht voor:

- voltooiing van het 4-jarig Lager Beroepsonderwijs in 1975.
- verlenging van de brugperiode;
- onderzoek naar de functie van de examens;
- het ongedeelde VWO.

10. *Werkende jongeren*

Hoge prioriteit voor de vorming van de werkende jeugd. De overheid richt haar aandacht gelijkmatig op:

- een zo snel mogelijke uitbreiding van de partiële leer- en vormingsplicht tot 2 dagen per week voor de 15- en 16-jarigen en vervolgens een dag per week voor die 17-jarigen voor wie in het voorafgaande cursusjaar reeds een partiële leerplicht van twee dagen gold;
- de hiervoor noodzakelijke begeleidende financiële maatregelen;
- de kwalitatieve en sociaal-economische aspecten van deze onderwijsvorm.

De partiële leer- en vormingsplicht dient uit te monden in participatieonderwijs. Daarom dient voor alles te worden bevorderd dat deze onderwijsvorm wordt geïntegreerd in het totale voortgezette onderwijs.

11. *Wetenschappelijk onderwijs en Hoger Beroepsonderwijs.*

De ontwikkelingen in het postsecundaire onderwijs — met name de zeer sterke stijging in deelname — maken essentiële veranderingen in deze sector nodig.

De volgende maatregelen worden voorgestaan:

- herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs onder verkorting van de studieduur. Deze herstructurering dient er mede op gericht te zijn, de universiteit in staat te stellen ook in de toekomst als centrum van wetenschapsbeoefening te functioneren;
- de taakstellingen van wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs worden op elkaar afgestemd;

- doorvoering van een administratief en organisatorisch kader dat een verantwoorde planning van het postsecundair onderwijs mogelijk maakt;
- studiefinanciering;
Met inachtneming van het onder 6 gestelde zal worden gestreefd naar een stelsel van studieleningen voor studenten aan instellingen van Hoger Beroepsonderwijs en Wetenschappelijk Onderwijs, dat een verantwoorde bijdrage vormt in de onderwijskosten en de kosten van levensonderhoud.
Van dit stelsel zal deel uitmaken een terugbetalingsregeling gebaseerd op de draagkracht van het inkomen, dat na beëindiging van de studie wordt verdiend.

12. *Wetenschapsbeleid en wetenschappelijk onderzoek.*

De overheid bevordert het fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek. Haar beleid is tevens gericht op een zo verantwoord mogelijke besteding van de voor wetenschappelijk onderzoek bestemde middelen.

Zij bevordert hiertoe onder meer:

- vorming van uitbouw van landelijke samenwerkingsverbanden van wetenschappelijke onderzoekers die o.m. tot taak hebben de wetenschappelijke activiteiten te evalueren en te coördineren;
- de totstandkoming van eenvoudige administratieve procedures, die voor het beleid noodzakelijke informatie verschaffen en een doelmatige controle mogelijk maken;
- evenwichtige verdeling tussen universitaire en niet-universitaire instituten van de voor wetenschappelijk onderzoek beschikbare gelden.

IX. Defensie

1. Spoedige vaststelling van een nieuw, meerjarig defensieplan. In afwachting hiervan de defensie-uitgaven handhaven op het huidige peil. Het uiteindelijke budget voor de Nederlandse bijdrage aan de bondgenootschappelijke defensie bepalen met inachtneming van onze taak in NAVO-verband, alsmede met de andere prioriteiten van de Nederlandse samenleving.
2. Binnen de defensie-inspanning meer nadruk leggen op de inzetbaarheid dan op de omvang van de strijdkrachten.
3. De Nederlandse bijdrage van de gemeenschappelijke verdediging in het verband van de NAVO dient te passen in de strategie van het aangepaste antwoord en moet derhalve met name voldoen aan hoge eisen van moreel, inzetbaarheid, mobiliteit, uitrusting en geoefendheid.
4. Bevordering van verdergaande samenwerking tussen de krijgsmacht delen (zee-, land- en luchtmacht) in Nederland en in de NAVO, en integratie van diensten en opleidingen.

5. Streven naar vervanging van een aanzienlijk deel van het dienstplichtig personeel door vrijwilligers.
6. Verkorting van de "diensttijd" (eerste oefentijd) tot 12 maanden, zo nodig met uitzondering van dienstplichtige officieren en onderofficieren en van bepaalde categorieën specialisten.
7. De rechtspositie van de dienstplichtigen wettelijk regelen. Verdere verbetering van het leef- en werkklimaat in de krijgsmacht en van de inspraakmogelijkheden daartoe.
8. Voortgaande vernieuwing van het militaire tuchtrecht en strafprocesrecht. Integratie van de militaire rechtspraak in de gewone rechtbanken, door instelling van militaire kamers met een civiele meerderheid. De rechtsmacht van de militaire kamers beperken tot de delicten omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht.
9. Uitbreiding van de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst tot hen die onoverkomelijke gewetensbezwaren hebben tegen gebruik van ABC-wapens.

X. Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening

Volkshuisvesting

1. De woningnood is thans beperkt tot de minst draagkrachtigen en tot speciale groepen in bepaalde gebieden van ons land. Aan dit onrecht een einde te maken is een hoge prioriteit van regeringsbeleid.
2. Krachtige bevordering van de doorstroming, waarbij in het bijzonder een taak ligt voor gemeentebesturen en woningbouwcorporaties.
3. Teneinde de minst-draagkrachtigen het meest te helpen is het niet alleen nodig dat het bouwen van nieuwe woningen wordt voortgezet. In toenemende mate moet de nadruk op de verbetering van oude woningen en wijken komen te liggen.
4. Een systeem van individuele huursubsidies dient te waarborgen dat deze subsidies in beginsel slechts worden verleend aan degenen die tijdelijk of blijvend niet in staat zijn uit eigen middelen de kostprijs huur te betalen.
5. Het huurbeleid moet gericht blijven op het bereiken van kostprijs huren, o.a. door het handhaven van de wettelijk vastgelegde jaarlijkse huuraanpassing en de geleidelijke uitbreiding van de huurliberalisatie.
6. De woningproductie moet gericht zijn op een verschuivend meerjarenprogramma van in uitvoering te nemen woningen, waarvan de omvang mede bepaald dient te worden door de aandacht die wordt gegeven aan woningverbetering en krotopruijing.
7. Naast kwantiteit zijn kwaliteit en voldoende variatie belangrijke aspecten van het woningbouwbeleid.

Ruimtelijke ordening

Nationaal ruimtelijk beleid

8. Doelstelling: het vinden van een evenwicht tussen de beroepsbevolking en de werkgelegenheid enerzijds en het sociaal-culturele leven en het milieu anderzijds.
9. De overheid dient in de komende jaren een spreidingsbeleid te voeren dat in grote lijnen overeenstemt met hetgeen hierover in de nota's Noorden des lands 1972, Zuid-Limburg en de nota over de spreiding der rijksdiensten is vervat (zie ook XII, 3).
10. In een nationaal zeehavenbeleid dient de overheid 'n evenwichtige verdere ontwikkeling van de grote zeehavens te stimuleren. Het accent zal de komende jaren moeten liggen op het Scheldebekken en op het Noorden van het land (Eemshaven). (Zie XI,11)

Besluitvorming en wetgeving

11. De coördinerende bevoegdheden van de Minister voor de Ruimtelijke Ordening, waarbij tevens de relatie met het milieubeleid wordt geregeld, in de wet vastleggen.
12. Bij het vaststellen van nationale facet- en provinciale plannen streven naar coördinatie in EEG-verband.
13. In de in voorbereiding zijnde wettelijke regeling betreffende de nationale bestemmingen dient een geïntegreerde en open besluitvorming te worden gegarandeerd voor alle regeringsbeslissingen die bepalend zijn voor de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid.

14. Bij het opstellen van ruimtelijke ordeningsplannen door de lagere overheden dient vooral in de voorbereidingsfase de inspraak van de betrokken burgers te worden gegarandeerd. Tevens dienen deze plannen in het kader van het goedkeuringsbeleid door het betrokken toezicht houdende overheidsorgaan sneller te worden afgedaan.
15. Een stringente grondpolitiek is onontbeerlijk om ten aanzien van de ruimtelijke ordening een goed beleid te kunnen voeren. Grondspeculatie moet worden tegengegaan. Daartoe een voorkooprecht voor de gemeenten.
19. Gelegenheid scheppen voor voldoende recreatie in de wijken van grote bevolkingscentra en op niet te grote afstand daarvan (zie XV, 14).
20. Bij reconstructie van stads- en dorpskernen en bij uitbreiding van woonkernen aandacht besteden aan economisch verantwoorde vestigingsmogelijkheden voor detailhandel, ambacht en dienstverlening.

Landelijke gebieden

Stedelijke gebieden

16. Er dient een ruimtelijke planning op gang te komen, die de explosieve stedelijke ontwikkeling goed begeleidt. Met name de spanningen tussen stedelijke uitbreiding en te gebruiken landelijk gebied dienen te worden verminderd of opgeheven door een integrale, planmatige aanpak van de inrichting van stedelijk en landelijk gebied op gewestelijk niveau.
17. Totstandkoming van een wet op de stadsvernieuwing op grond waarvan stadsvernieuwingsgebieden kunnen worden aangewezen waarvoor speciale faciliteiten gelden op het gebied van regelingen en financiering (voorkooprecht en gedoogplicht in verband met woningverbetering).
18. Bestrijding van de congestie in het Westen van het land door een doeltreffend inrichtingsbeleid, waaronder inhalen van achterstand in de infrastructuur, bevordering openbaar vervoer en o.m. een regionaal vergunningstelsel ten aanzien van bedrijfsvestigingen.
21. Instandhouding van behoorlijke oppervlakten van aaneengesloten open gebied tussen de woonkernen, zowel ten behoeve van agrarische produktie als uit een oogpunt van recreatie. Het landschapsbeleid zal op deze beide functies moeten worden afgestemd (wettelijke regeling van de inrichting van nationale landschapsparken). De overheid zal een aldus ingerichte "groene ruimte" tot stand moeten brengen door bestemmingsplannen, aankopen en zo nodig onteigening.
22. Totstandkoming van een landinrichtingswet, op grond waarvan op evenwichtige wijze de belangen van landbouw, recreatie, natuurbescherming en milieubeheer bij de ruimtelijke inrichting van de landelijke gebieden kan worden behartigd (zie ook XIII, 8).
23. Als het noodzakelijk is aan het gebruik van gronden beperkingen op te leggen of deze gronden zelfs geheel aan hun eerdere bestemming te onttrekken, dient aan de desbetreffende eigenaren, huurders, pachters en werknemers zoveel mogelijk genoegdoening te worden verschaft, bijv. in de vorm van verplichte aankoop, het sluiten van een beheersovereenkomst, of in het algemeen schadeloosstelling.

XI. Verkeer en waterstaat

1. In ons dichtbevolkte land is er een grote behoefte aan goede verkeers- en vervoersvoorzieningen. Toch zal in de komende jaren slechts een uiterst beperkt deel tot stand kunnen komen van al datgene wat wij ten aanzien van verkeer en vervoer zouden wensen. De meest knellende problemen zijn op het ogenblik:
 - de verkeers- en vervoerssituatie in de bevolkingsagglomeraties en
 - de verkeersveiligheid.

Derhalve zal in de komende parlementaire periode op deze twee gebieden het accent moeten vallen.

2. Voor het behoud van de grote culturele en economische waarden, welke in de steden zijn vertegenwoordigd, is een verbetering van de stedelijke infrastructuur van primaire betekenis. In de grote compact gebouwde steden betekent dit vooral een belangrijke verbetering van de infrastructuur van het openbaar vervoer. Deze verbetering zal in samenhang moeten worden gezien met de vorming van stadsgewesten.

3. De structurele verbetering van de verkeers- en vervoerssituatie in de dichtstbevolkte delen van het land door middel van hoge investeringen in het openbare vervoer vergt een structurele herziening van de rijksbijdragen ten behoeve van het verkeer en vervoer in en om de steden. De 50% bijdrage ten behoeve van de investeringen in het openbare vervoer zal derhalve geleidelijk verhoogd moeten worden.
4. In het kader van een goede spreiding van de bevolking en de werkgelegenheid dienen de verkeersverbindingen van minder dicht bevolkte gebieden met de Randstad te worden verbeterd. Toch zal dit slechts geleidelijk uitgevoerd kunnen worden, vanwege de prioriteit die aan de stedelijke problematiek moet worden toegekend.
5. Ter ontlasting van de steden en wegen, en als bijdrage tot de milieubescherming, de verkeersveiligheid en de ruimtelijke ordening bevordering van het openbaar vervoer in het algemeen.
Bijdragen van de overheid in de tekorten van de landelijke, regionale en stedelijke vervoersbedrijven. Stimuleren van een efficiënte werkwijze bij deze bedrijven, zonder daarbij hun sociale dienstverlenende functie uit het oog te verliezen.
6. Vanwege de prioriteit voor het openbaar vervoer dient de aanleg en verbetering van autowegen te worden getemperd, ook al betekent dit ongerief voor de particuliere automobilist en vrachtvervoerder.
7. Instelling van een algemeen verkeers- en vervoersfonds, waarin o.a. de financiering van de verkeers- en vervoersvoorzieningen wordt geregeld.
8. Ten behoeve van de verkeersveiligheid:
 - beïnvloeding van de mentaliteit bij het deelnemen aan het verkeer;
 - speciale aandacht voor de veiligheid van kinderen en bejaarden;
 - intensivering van het verkeersonderwijs, te beginnen bij het kleuteronderwijs;
 - verplichte periodieke keuring van motorvoertuigen;
 - coördinatie van de hulpverlening bij ongevallen;
 - intensieve controle op verkeersgedrag;
 - realisatie net van praatpalen;
 - minimum-snelheden op autosnelwegen;
 - bezinning op maximum-snelheden;
 - betere verkeersbegeleiding ten behoeve van optimaal gebruik van het wegennet.
9. Goederenvervoer: gelijke start-enconcurrentievoorwaarden voor het goederenvervoer per spoor, over de weg, te water en door de lucht.
10. Snelle beslissing inzake tweede nationale luchthaven. Voorzieningen ter beperking van vervuiling en geluidshinder. Een vijfde start- en landingsbaan op Schiphol is pas aanvaardbaar als voldoende is gewaarborgd dat dit niet zal leiden tot een toeneming van de geluidshinder.
11. In het kader van een nationaal zeehavenbeleid een evenwichtige verdere ontwikkeling van de grote zeehavens. Accent op Scheldebekken en op 't Noorden/Eemshaven (zie ook X, 10).

XII. Economische zaken

Algemeen economisch beleid

1. In ons economisch beleid dient het accent te vallen op de volgende doelstellingen:
 - economische bedrijvigheid die dienstbaar is aan en niet strijdig is met welvaart en welzijn;
 - de zorg voor voldoende en kwalitatief aanvaardbare werkgelegenheid;
 - het bevorderen van een betere arbeidsverdeling in de wereld als geheel, o.m. door geleidelijke aanpassing van onze eigen economische structuur.
2. Alleen die economische groei dient bevorderd te worden, die voldoet aan de voorwaarde dat:
 - de verontreiniging van ons leefmilieu binnen verantwoorde grenzen wordt gehouden;
 - de economische macht voldoende gespreid is en verantwoord wordt gebruikt, mede uit een oogpunt van interne bedrijfsdemocratie.

3. Een spreidingsbeleid, dat mede gebaseerd is op de nota's Noorden des Lands, Zuid-Limburg en Spreiding Rijksdiensten (zie ook X, 9).
4. Consequent inzetten van beleidsinstrumenten ter vergroting van regionale ontwikkelingskansen, ook in tijden van conjunctureel herstel.
5. Regionaal beleid en sector-structuurbeleid moeten elkaar ondersteunen. Afhankelijk van de concrete situatie kan men denken aan:
 - overheidssteun voor regionale industrieterreinen;
 - verbetering infrastructuur;
 - extra woningtoewijzing;
 - omschakelingsfaciliteiten;
 - speciale aandacht voor diensten- en kantorensector. Overlegprocedures met grote particuliere instellingen daarvoor.
6. Als onderdeel van het beleid om de grote steden leefbaar te houden (X, 16/20) zorg voor het blijvend in stand houden van de werkgelegenheid in de grote steden. Daartoe meer aandacht voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid in kwalitatieve dan in kwantitatieve zin.
7. Bevorderen van een selectief investeringsbeleid met betrekking tot:
 - de vraag naar arbeid;
 - de zorg voor het milieu;
 - de regionale spreiding.
 Naast de vergunningen en heffingen als instrument tevens de meldingsplicht overwegen van investeringen boven een bepaald bedrag, te toetsen aan criteria vast te stellen bij wet. Dit kan gebeuren door een daartoe in te stellen gemeenschappelijke commissie, waarin overheid en andere betrokkenen, waaronder het bedrijfsleven, deelnemen.
8. In het kader van het streven naar een betere arbeidsverdeling over de wereld als geheel, een beleid ontwikkelen, gericht op heroriëntatie van de Westeuropese bedrijvigheid, waarbij de nadelige gevolgen door vroegtijdige programmering dienen te worden beperkt, c.q. opgevangen.
9. De structuur van ons bedrijfsleven vraagt nog veel ongeschoolde arbeid en hinkt na bij de groeiende scholingsgraad van de Nederlandse beroepsbevolking. Zo lang dat het geval is, zal de hulp van gastarbeiders niet gemist kunnen worden. In de betrekkingen tot de gastarbeiders bevorderen, dat ook het land van herkomst profijt heeft van hun verblijf alhier en zo een relatie leggen tot de ontwikkelingspolitiek.

Toezicht op economische macht

10. Een wettelijke regeling, zo mogelijk op Europees niveau, van fusies en andere machtsconcentraties (meldingsplicht, bevoegdheid van de overheid tot vernietiging).
11. Uitbreiding van de publikatieplicht van ondernemingen, o.a. door verlaging van de daarvoor gestelde grenzen, mede gelet op de wetgeving terzake in de EEG-staten.
12. Effectieve controle door de overheid op het gebruik van economische macht, bijv. door in marktbeheersende ondernemingen commissarissen ter behartiging van het algemeen belang te benoemen.
13. Meer openheid en controle op overheidsmonopolies en economische machtsposities, waarop de overheid grote invloed heeft.
14. Wettelijke maatregelen ter bescherming van de consument tegen opdringerige reclame en agressieve verkoopmethoden.
15. Stimuleren van het werk van de consumentenorganisaties.

Zelfstandigenbeleid

16. Structuurverbeterende maatregelen, ook in verband met de stadsvernieuwing: door uitbreiding van de werkzaamheden van het ontwikkelings- en saneringsfonds voor het midden- en kleinbedrijf, meer bedrijfseconomische voorlichting en research, en aanpassing van onderwijs en opleidingen.
17. Krachtige voortzetting van het integratiebeleid voor het midden- en kleinbedrijf, o.m. door een speciale bewindsvaakman te blijven belasten met de zorg voor deze problematiek.
18. Een volksverzekering arbeidsongeschiktheid (te beginnen met een bodemvoorziening voor zelfstandigen) (zie ook XIV, 18).
19. Geleidelijke verhoging van de bedragen die ten behoeve van de oudedagsvoorziening vrij van belastingen gereserveerd mogen worden.
20. Verbetering van de wetgeving met betrekking tot de oneerlijke concurrentie, winkelsluitingstijden, cadeaustelsel en kwaliteitsbescherming.
21. Verbetering en vereenvoudiging van de bestaande kredietmaatregelen.
22. In het regionaal beleid niet alleen faciliteiten scheppen voor de grote ondernemingen als motoren voor een ontwikkelingsbeleid, maar ook voor de middenstand als belangrijke factor daarin.

XIII. Landbouw en visserij

Land- en tuinbouw

1. Een geïntegreerd Europees beleid, gericht op de noodzakelijke structuurverbetering van de land- en tuinbouw en omvattende:
 - modern en onderling gecoördineerd structuurbeleid;
 - mededingingsbeleid;
 - prijsbeleid.
2. Bevordering van een betere economische structuur van de in stand te houden bedrijven, waarbij moet worden gelet op de noodzakelijke schaalvergroting. In dit verband verdient het aanbeveling om de dit voorjaar in Brussel genomen besluiten met betrekking tot het EEG-structuurbeleid verder te effectueren.
3. In het kader van de verdere uitbouw van het EEG-beleid dient voor de land- en tuinbouw een zelfde inkomensontwikkeling als voor andere sectoren te worden nagestreefd, mede met gebruikmaking van fiscale en sociale beleidsinstrumenten.
4. Bevordering van een evenwichtige marktontwikkeling, waarin de verschillende schakels — land- en tuinbouw, agrarische industrie — in toenemende mate een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben.
5. De "ontwikkelingskant" van de bestaande ontwikkelings- en saneringsfondsen moet beter uit de verf komen.
6. Effectueren van de Landbouw-kwaliteitswet.
7. Bij het energiebeleid dient rekening te worden gehouden met de specifieke problemen van de tuinbouw.

8. Er dient op korte termijn een landinrichtingswet tot stand te komen (zie ook X, 22).
9. Als het noodzakelijk is aan het gebruik van gronden beperkingen op te leggen of deze gronden zelfs geheel aan hun eerdere bestemming te onttrekken, dient aan de desbetreffende eigenaren, pachters en werknemers zo veel mogelijk genoegdoening te worden verschaft (zie ook X, 23).

Visserij

10. Voortzetting van het stimuleringsbeleid, gericht op verbetering van de structuur van de bedrijfstak. Met name:
 - bevorderen van de schaalvergroting;
 - modernisering van de vloot;
 - goede havenoutillage;
 - kwaliteitsverbetering van vis en visprodukten;
 - verbetering van de afzetstructuur.
11. Kotter- en garnalenvisserij steunen bij realisatie van structurele veranderingen, b.v. via fiscale maatregelen.
12. Actieve medewerking aan het visserijbeleid in de EEG, o.a. gericht op gelijktrekken van de concurrentievoorwaarden in de verschillende partnerlanden. Internationale regeling ter voorkoming van overbevissing.
13. Voorzieningen ten behoeve van de sportvisserij:
 - verbetering van viswater;
 - uitbreiding visserijmogelijkheden;
 - compensatie voor daardoor getroffen beroepsvissers.

XIV. Sociale zaken

1. Accenten van beleid:
 - beheerst en rechtvaardig inkomensbeleid;
 - ingrijpende herwaardering van het stelsel van sociale voorzieningen;
 - zorg voor de werkgelegenheid.

Loon- en inkomensbeleid

2. Er is een samenhang tussen publieke voorzieningen en particuliere bestedingen. In beide sectoren is geruime tijd de groei sterker geweest dan het vermogen van onze economie.

Teneinde veilig te stellen wat wij aan waardevolle verworvenheden in ons land reeds bereikt hebben en tegelijk een verdere, vooral ook kwalitatieve ontwikkeling voortgang te doen vinden, dient het beleid in de komende jaren in onderlinge samenhang te zijn gericht op:

- doorlichten van het gehele overheidsbudget op de maatschappelijke en sociale betekenis van de uitgaven;
- grote terughoudendheid bij het aangaan van nieuwe verplichtingen in de publieke sector;
- matiging van de particuliere inkomens zonder echter een beperkte reële stijging duurzaam onmogelijk te maken.

3. Voor het inkomensbeleid dragen overheid, bedrijfsleven en ook de consumenten een eigen verantwoordelijkheid. Deze verantwoordelijkheid komt het beste tot haar recht in de sfeer van overleg en samenwerking. De verantwoordelijkheid van de overheid brengt mee dat zij beslissende bevoegdheden kan hanteren, wanneer bijzondere belangen of een evenwichtige ontwikkeling van onze nationale economie dat vorderen, ter ondersteuning van regelingen door het particuliere bedrijfsleven getroffen.

4. De inkomensverhoudingen laten nog te wensen over. Instrumenten voor de vormgeving van een daadwerkelijk inkomensbeleid:

— een prijsbeleid dat rekening houdt met verschillen in produktiviteitsontwikkeling en misbruik van economische machtsposities tegengaat;

— een loonbeleid gericht op een sociaal verantwoord minimumloon, het tegengaan van excessieve inflatiebevorderende loonstijgingen en het stimuleren van bepaalde vormen van niet-procentuele loonsverhoging;

— een sociaal-verzekeringsbeleid waarbij in premiehoogte en premiegrenzen de solidariteitsgedachte meer reliëf wordt gegeven;

— een belastingbeleid gericht tegen ongerechtvaardigde verrijking en ten bate van een betere vermogensspreiding.

In dit verband bepleiten wij: verhoging van de successierechten in de zijlinie, met optrekking van de belastingvrije voet in de rechte linie; gehele of gedeeltelijke vervanging van de vermogensbelasting door een belasting van tenminste 20% op gerealiseerde vermogenswinsten; met de daarbij behorende aanpassing van de inkomstenbelasting.

5. De overheid zal dienen te onderzoeken of zij zich niet van meer en effectiever instrumenten kan voorzien voor het voeren van een geïntegreerde inkomenspolitiek, dan waarover zij thans beschikt.

6. Vanwege de beperkte mogelijkheden in de komende jaren tot reële inkomensverbeteringen voor de particuliere inkomens: voorrang voor een inhaalmanoeuvre ten behoeve van de minst draagkrachtigen, onder meer langs de weg van secundaire inkomensverdeling.

7. Een tegenwicht bewerkstelligen tegen die aanpassingen van ons belastingstelsel in het kader van de EEG, die de secundaire inkomensverdeling nadelig beïnvloeden.

8. Bevordering van spaarloon, spaarregelingen, vermogensaanwasmeling en eigen woningbezit.

Medezeggenschap in de onderneming en bij de overheid

9. De ondernemingsraden op grond van de nieuwe wet tot een goed functioneren brengen. Controle op de naleving van de wet op de ondernemingsraden.

10. De bevoegdheden van de ondernemingsraden verruimen, onder meer door aan de ondernemingsraad het recht toe te kennen beroep in te stellen bij de rechter tegen kennelijk onredelijke beslissingen van de ondernemer.

11. Het aannemen van regelingen, die, naar analogie met de wet op de ondernemingsraden, ook aan werknemers in kleinere ondernemingen medezeggenschap verschaffen.

12. Voor de individuele werknemer een klachtrecht binnen de onderneming.

13. De toepassing van de nieuwe regeling inzake de benoeming van commissarissen in grote ondernemingen met kritische aandacht volgen.

14. Scholing en vorming van werknemers met het oog op hun in de ondernemingsraad te vervullen taak bevorderen.

15. Experimenten met verschillende vormen van bedrijfsdemocratie bevorderen.

16. Vergelijkbare maatregelen voor semi-overheidsdiensten.

Sociale zekerheid

17. Herwaarderen van het stelsel van sociale voorzieningen. Doelstellingen:

— beperken van de groeiende premiedruk;

— vereenvoudiging en harmonisatie van de sociale wetgeving (één wetboek, de premie in één percentage uitdrukken, samenvoegen van uitvoeringsorganen).

18. Een volksverzekering arbeidsongeschiktheid (te beginnen met een bodemvoorziening voor zelfstandigen en voor invaliden die nog nooit aan het arbeidsproces hebben deelgenomen). Derhalve nog geen prioriteit voor een algemene pensioenwet (zie ook XII, 18).

19. Een verdergaande controle op het misbruik van sociale verzekeringen.

20. Doorlichten van de oorzaken van het toenemend arbeidsverzuim.

21. Verbetering van de positie van de onvolledige gezinnen, inclusief die der gescheiden vrouw en van de kinderen die zij verzorgt.

Werkgelegenheid

22. Het gehele overheidsbeleid dient er op gericht te zijn voor allen die willen en kunnen werken uitzicht te bieden op passende werkgelegenheid.
23. Sociaal-economische planning op middellange termijn van bedrijfsleven en overheid, afgestemd op de uiteenlopende situaties in de verschillende landsdelen en de verschillende bedrijfstakken.
24. De bevolking vertrouwd maken met de gedachte, dat het in de toekomst normaal zal zijn, dat men enkele keren in zijn leven van beroep en wellicht werkplaats verandert. In verband daarmee niet alleen aandacht geven aan de economische aspecten van de werkgelegenheid, maar ook aan de pedagogische, didactische, sociaal-geografische en sociaal-psychologische aspecten.
25. Speciale aandacht voor de personen die moeilijk plaatsbaar zijn in het arbeidsproces (ouderen, gehandicapten, bepaalde specialisten etc.).

26. Regionaal en structuurbeleid (zie ook XII, 3 en 7).

27. In het kader van de Europese Gemeenschappen een gemeenschappelijk werkgelegenheidsbeleid ontwikkelen en een spoedige regeling van de pendelproblemen in de grensgebieden.

Jeugd

28. Een wettelijk jongerenstatuut voor de 18-jarigen en jonger in het bedrijfsleven. Daarin met name voorschriften geven voor introductie, opleiding, werk- en rusttijden, vakantie en medische zorg.

Buitenlandse werknemers

29. Het verblijf van de buitenlandse werknemers dient mede dienstbaar gemaakt te worden aan de ontwikkeling van hun eigen land (scholing).

XV. Cultuur, recreatie en maatschappelijk werk

Ontplooiing van de mens

1. Een welzijnsbeleid beoogt de mens werkelijk mens te doen zijn. Daaraan dient alle overheidsbeleid dienstbaar te zijn en is welzijnsbeleid derhalve kabinetsbeleid. In de veranderingsprocessen die in onze samenleving gaande zijn, is een toespitsing van het welzijnsbeleid toevertrouwd aan het ministerie van CRM. Het gaat hier om het scheppen van optimale kansen voor de sociaal-culturele vorming (bijv. door bevordering van het plaatselijk vormingswerk) en creatieve ontwikkeling, om het bevorderen van een verantwoorde sportbeoefening en recreatie, als ook om bepaalde vormen van dienstverlening, vooral hen die in de verdrukking raken of geraakt zijn, zoals bijv. gehandicapten.
2. Voor een geïntegreerd welzijnsbeleid is de totstandkoming van een kaderwetgeving dringend noodzakelijk. Daarin moeten regelingen worden getroffen inzake:
 - normen voor subsidiëring, gekoppeld aan een voortdurende herwaardering van de gesubsidieerde activiteiten;

- onderzoek;
- planning;
- informatie en documentatie;
- inspraak en overleg;
- beroepsmogelijkheden.

3. Er is behoefte aan een meerjarenplan voor dit specifieke welzijnsbeleid, mede met het oog op de financiering. De nieuwe instrumenten voor voortdurend overleg met andere departementen, t.w. de Welzijnsraad en het op te richten sociaal-planbureau dienen intens te worden benut.
4. Met betrekking tot het jeugd- en jongerenwerk, alsmede het club- en buurthuiswerk en andere vormen van opbouwwerk geldt:
 - voorrang voor activiteiten in wijken met een sociale en culturele achterstand;
 - eenheid van visie, integratie en coördinatie in het door de verschillende departementen te voeren jeugd welzijnsbeleid;
 - extra accent voor het werk onder de werkende jongeren.

5. Een grotere plaats in het onderwijs voor de musische vorming met grotere kansen voor creativiteit.
6. In het kunstbeleid dient het accent te worden gelegd op:
 - verhoogde creativiteit en expressiemogelijkheden door het stimuleren van kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening;
 - het betrekken van de kunstenaars bij het vormgeven aan de samenleving.
7. Optimale uitvoering van het bejaardenbeleid, zoals vastgesteld bij de parlementaire behandeling (in 1972) van de bejaardennota.
8. Bij de inrichting van de samenleving rekening houden met de specifieke behoeften van gehandicapten (bijv. toegankelijkheid van gebouwen, openbaar vervoer).
9. Ten behoeve van mensen, die jonge kinderen moeten verzorgen en tegelijkertijd een werkkring buitenshuis hebben, zullen indien financieel mogelijk meer kinderdagverblijven beschikbaar moeten komen. Het vragen van een vergoeding naar draagkracht is redelijk.

Communicatiemiddelen

10. Het open en pluriforme omroepbestel handhaven. In dit verband streven naar optimale zendtijdverdeling, waarbij gewaakt moet worden enerzijds tegen te grote versnippering, anderzijds tegen te ruime zendtijd voor de NOS met haar specifieke taak.

11. Inzicht in de financiële situatie van de omroepwereld is noodzakelijk.
12. Eventuele uitbreiding van radio- en televisienetten mede bestemmen voor regionale en educatieve uitzendingen (zie ook VIII, 4).
13. De verscheidenheid in de pers bevorderen door overheidsmaatregelen. Selectieve financiële steun om de vorming van monopolies tegen te gaan is acceptabel.

Recreatie en sport

14. In dicht bevolkte gebieden, met name in de randstad, domineert vaak het beton en is er te weinig recreatiegelegenheid. Dit vraagt onder meer:
 - meer groen om de steden;
 - integratie van recreatieve en landschappelijke elementen in nieuwe wijken;
 - aanleg van sportcomplexen en speelterreinen, zowel t.b.v. de georganiseerde sport als de recreatieve sportbeoefening (zie ook X, 19).
15. Waar nodig financiële steun bij het beheer van natuurterreinen.
16. Samen met de particuliere organisaties een nationaal sportbeleid opbouwen. Als eerste aanzet daartoe een tienjarenplan opzetten voor sport en recreatie.
17. Subsidiëring van de landelijke sportorganisaties volgens de daarvoor bestaande rijksregeling en een aanvang maken met subsidiëring van het technisch-leidinggevend kader.

XVI. Volksgezondheid en milieuhygiëne

Volksgezondheid

1. Stroomlijnen en integreren van de verschillende vormen van gezondheidszorg, in nauwe samenhang met de voorzieningen van maatschappelijk welzijn. Daartoe dient o.m. de wetgeving ten aanzien van de organisatie en de subsidiëring gecoördineerd tot stand te komen.
2. De ontwikkeling van de techniek en van de medische wetenschap dwingt tot bezinning op wezenlijke vragen van leven en dood. De ethiek moet meester blijven van de medische macht.

Daarom:

- voorbereiding van wettelijke regelingen t.a.v. euthanasie, orgaan-transplantatie, sterilisatie en andere ingrepen in het wezen van de mens;
- abortus provocatus blijft in beginsel alleen aanvaardbaar, wanneer naar medisch-sociale indicatie het lichamelijk of geestelijk welzijn van de vrouw ernstig wordt bedreigd; grote nadruk op het voorkomen van ongewenste zwangerschap; een verantwoord gebruik van voorbeeldstechnieken en -methoden stimuleren, o.a. door intensieve voorlichting.

3. Voorkomen is beter en goedkoper dan genezen. Daarom:
 - stimuleren van voorlichting;
 - opnemen van gezondheidsvorming in het basis- en voortgezet onderwijs.
4. De geestelijke gezondheidszorg is nog niet tegen haar zware taak opgewassen. Daarom:
 - uitbreiding van de diensten voor ambulante zorg, zoals bureaus voor levens- en gezinsvragen en sociaal-psychiatrische diensten;
 - brede voorlichting over de mogelijke gevolgen van verdovende en stimulerende middelen; niet het gebruik, wel de handel strafrechtelijk vervolgen;
 - betere opvang voor verslaafden aan drugs en alcohol in speciale klinieken.
5. Voor de lichamelijke gezondheidszorg heeft onze samenleving goede voorzieningen. We moeten op dit terrein echter komen tot efficiënter gebruik van de middelen. Dat betekent:
 - betere planning bij de spreiding en de bouw van ziekenhuizen;
 - samenwerking tussen ziekenhuizen;
 - regionale specialisatie;
 - verschuiving van ziekenhuisverpleging naar poliklinische hulp, maatschappelijke gezondheidszorg, consultatiebureaus e.d.;
 - samenwerkingsverbanden tussen huisartsen, wijkverpleging en maatschappelijk werk.
6. Invoering van een volksverzekering tegen ziektekosten verdient ernstige overweging.

Milieuhygiëne

7. Doelstelling van het milieubeleid is het behoud en de bescherming van een rijk geschakeerd en in evenwicht zijnd milieu waarin de mens zich kan welbevinden. Zuiverheid van lucht, water en bodem is een eerste levensvoorwaarde voor mens, dier en plant.
 8. Een belangrijke oorzaak van de milieuverstoring is gelegen in de onbeheerste en massale ingreep van de menselijke activiteiten zonder zich voldoende te realiseren welke gevolgen voor het milieu daaruit voortvloeien. Daarom:
 - diepgaand onderzoek (ook in internationaal verband) naar de invloed en de gevolgen van allerlei handelingen en stoffen met betrekking tot het milieu; een daarop gebaseerde wetgeving;
 - produktie en consumptie van voor het milieu schadelijke goederen tegengaan en van milieu-vriendelijke goederen stimuleren;
 - via onderwijs en voorlichting een beter milieubewustzijn bevorderen;
 - een reclamewetgeving, die ingaat tegen die vormen van reclame, die de consumptie slechts in omvang en niet in kwaliteit doen toenemen.
9. Aanpassing van de warenwetgeving aan ontwikkelingen op het gebied van b.v. toevoegingen aan voedingsmiddelen en verpakkingsmaterialen.
 10. Direct noodzakelijk is een snelle voortgang van de milieuwetgeving. Dat betekent:
 - uitvoering geven aan de wetten tegen lucht- en waterverontreiniging;
 - tot stand brengen van wetten tegen bodemverontreiniging, geluidshinder en het storten van afvalstoffen op het land en in de zee;
 - een wettelijke regeling op de verwerking van afvalstoffen;
 - opbouw van een doeltreffend controle-apparaat op de naleving van de wetten; voorzien in doeltreffende sancties, waaronder de mogelijkheid bedrijven te sluiten.
 In de wetgeving dient de preventie, het verbod op vervuiling, voorop te staan.
 11. Het stimuleren van de bouw van installaties voor de zuivering van afvalwater en van verbetering van zuiveringsmethoden.
 12. Schonere auto's en benzine: hoe vuiler, des te duurder.
 13. Onderzoek naar een beter benutten van grondstoffen en afvalprodukten door middel van terugwinning en hergebruik. Tevens dienen de mogelijkheden om de levensduur van gebruiksgoederen te verlengen onder ogen te worden gezien, alsook de consequenties daarvan.
 14. Instelling van een Raad voor het milieubeleid, met als taak de beleidsadvisering, de coördinatie van de research en het verstrekken van informatie.
 15. Internationale samenwerking op het terrein van de milieuhygiëne is noodzakelijk. Daarom:
 - in Benelux-, Europees of breder verband regulering van activiteiten die schaarse grondstoffen en energiebronnen uitputten of die vervuiling veroorzaken;
 - een internationaal energiebeleid, waarin grote doch kritische aandacht voor de kernenergie en nieuwe energiebronnen.

Politiek overzicht

gezamenlijke uitgave van het Centrum voor Staatkundige Vorming, de Dr. A. Kuypertstichting (ARP) en de Jhr. mr. A. F. de Savornin-Lohmanstichting (CHU); verschijnt 10 x per jaar.

Politiek overzicht is het enige Nederlandse blad in zijn soort dat maandelijks in handzame, beknopte vorm een feitenrelaas geeft over het gebeuren in de Nederlandse politiek en over de hoofdzaken van de internationale politiek. Het bevat alleen „feiten en cijfers”, géén commentaar.

Politiek overzicht biedt feitelijke informatie, gerangschikt per terrein, over het handelen van regering, parlement en partijen. Het doet verslag van belangrijke standpuntbepalingen van de grote maatschappelijke organisaties (b.v. de vakbeweging) en van de bevindingen van adviesorganen (b.v. de SER). Ook geeft het blad officiële cijfers over woningbouw, werkgelegenheid, enz. Bovendien worden de belangrijkste politieke „stukken”, zoals de Troonrede, letterlijk afgedrukt.

Elk nummer van *Politiek overzicht* bevat een inhoudsopgave, elke jaargang een register.

Kortom, *Politiek overzicht* betekent voor de gebruiker een bescheiden maar functioneel eigen archief.

Abonnementsprijs: f 15,— per jaar.

Opgaven abonnementen en aanvragen proefnummers:

- 1) *telefonisch* (070) 65 39 34*
- 2) *schriftelijk* (in ongefrankeerde enveloppe) aan:
Machtiging 322, Den Haag.

ARP

Secretariaat ARP
Dr. Kuypertstraat 3
DEN HAAG
070-18 39 60

Dr. A. Kuypertstichting
Dr. Kuypertstraat 5
DEN HAAG
070-11 63 46

CHU

Secretariaat CHU
Wassenaarseweg 7
DEN HAAG
070-24 45 16

Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting
Wassenaarseweg 7
DEN HAAG
070-24 67 91

KVP

Secretariaat KVP
Mauritskade 25
DEN HAAG
070-65 39 34

Centrum voor Staatkundige Vorming
Mauritskade 25
DEN HAAG
070-65 39 34